

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ЛІГА СТУДЕНТІВ АСОЦІАЦІЇ ПРАВНИКІВ УКРАЇНИ

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 19-20 травня 2016 року)

Суми
Сумський державний університет
2016

Такої ж думки дотримується і український правознавець В. Тацій, який зазначає, що все-таки існує потреба у розробці та прийнятті окремого комплексного Закону про кримінальні проступки. У цьому законодавчому акті вирішувалося б питання організаційно-правового характеру, а також матеріального і процесуального права, зокрема встановлювалося б, що справи про передбачені ним правопорушення повинні розслідуватися правоохоронними органами у режимі спрощеної процедури, також закріплювалося б право потерпілого на оскарження рішень [5].

Слід зазначити, що це питання, яке на перший погляд не належить до найскладніших, тим не менш викликає суперечки в наукових колах. Без його вирішення неможливо конструювання нормативного акту, який визначатиме основні характеристики цього інституту, його місце в системі правової боротьби із правопорушеннями.

На сьогодні актуальним є тенденція до майбутньої євроінтеграції України та пов'язаної з цим адаптації національного законодавства. Поділ кримінальних правопорушень на злочини та проступки має широку розповсюдженість в світі. Іншими словами, вбачаючи, що подібна класифікація кримінальних правопорушень властива більшості європейських країн, складається враження, що законодавець, бажаючи якнайбільше гармонізувати національне законодавство з європейським, просто наслідує такий приклад, але як саме це зробити чіткого уявлення не має. Так як подібна класифікація, та взагалі виокремлення інституту кримінального проступку, не властиве ані українській правовій системі, ані актам кримінального законодавства країн СНД, законодавець стикнувся з проблемою «першопрохідця» у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Поліщук О.М. Інтродукція інституту кримінального проступку як реалія розвитку кримінального законодавства / О.М. Поліщук // Матеріали інтернет-конференції з кримінального права «Відповідальність за кримінальні правопорушення у сучасному вимірі». – Одеса. – 2013.

2. Шармар О.М., Бабанін В.В. Виникнення та розвиток законодавства України про кримінальну відповідальність / О.М. Шармар, В.В. Бабанін // Митна справа. – № 1. – С. 82 – 89.

3. Табак В.С. Кримінальний проступок: правова природа та проблеми введення / В.С. Табак // Матеріали інтернет-конференції з кримінального права «Відповідальність за кримінальні правопорушення у сучасному вимірі». – Одеса. – 2013.

4. Хавронюк М.І., Хавронюк А.М. Щодо відмежування злочину від кримінального проступку / М.І. Хавронюк, А.М. Хавронюк // Кримінальний кодекс України: 10 років очікувань. – 2011. – 484 с.

5. Тацій В. Я., Борисов В., Тютюгін В. Актуальні проблеми сучасного розвитку кримінального права України / В. Тацій, В. Борисов, В. Тютюгін // Право України : Юрид. журн. – 2010. – № 9. – 326 с.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОННОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Усова А.В.

студентка V курсу юридичного факультету

Сумського державного університету

Науковий керівник: Ільченко О. В.

Участь органів прокуратури у забезпеченні законності з боку органів контролю була актуальною як у радянські часи, так і особливо для прокуратури незалежної України. Останнім часом відбулися вагомі події, які стосуються діяльності органів прокуратури. Так, реформування прокуратури, яке мало місце у зв'язку із прийняттям нового Закону України «Про прокуратуру» торкнулося всіх аспектів організації та діяльності даного органу. Найбільш суттєві зміни при цьому стосувалися функціональної спрямованості прокурорської діяльності, зокрема нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування. У зв'язку із цим набуває актуальності дослідження питання реформування прокуратури у частині виконання нею наглядової функції.

Аналіз наукових публікацій. Дослідженню окремих аспектів прокурорського нагляду за законністю діяльності державних органів, що виконують оперативно-розшукові функції та забезпечують досудове розслідування кримінальних правопорушень, присвячено низку праць вітчизняних вчених, серед яких Бабічев Д.О., Біляєв В.О., Осмолян В.А., Павловський В.В., Прядко В. О., Шевчук О.М., Юрчишин В.М., та інші. Проте досі недостатньо висвітленими залишаються проблемні питання щодо здійснення даної функції.

Метою даної роботи є з'ясування сутності та висвітлення проблемних питань здійснення прокурорського нагляду за дотриманням законності органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування.

Виходячи зі змісту ст. 6 Конституції України, прокуратура, будучи складовою державного механізму, якій відведено особливу роль у забезпеченні прав особи, є організаційно самостійним державно-владним суб'єктом, який не належить до жодної з гілок влади та діє на засадах єдності, централізації, незалежності. Відповідно до ст. 121 Основного Закону однією з функцій, виконання яких покладено на прокуратуру, є нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство [1].

На думку Шморгуна О.С. прокурорський нагляд за додержанням і застосуванням законів є найбільш ефективною та послідовною формою контролю з боку держави в такій важливій сфері, як забезпечення законності. Ця діяльність суттєво впливає на соціально-економічне становище в суспільстві, сприяє нейтралізації негативних явищ, які виникають під час проведення в Україні реформ, внаслідок їх недосконалого правового забезпечення [2].

Столітній А. зазначає що нагляд як вид державної діяльності, яку здійснюють саме органи прокуратури, можна визначити як сукупність безперервних дій зі спостереження за дотриманням законності у відповідних суспільних відносинах, які здійснюються компетентним на те органом із застосуванням наданих йому законом повноважень та спрямовуються на попередження, виявлення й припинення порушень, а також притягнення порушників до відповідальності [3, с. 81].

Загалом можна сказати, що в науковій літературі існують різні погляди на сутність прокурорського нагляду. Проте деякі автори схиляються до думки, що це окремий вид державної діяльності, який забезпечується спеціальним державним органом – прокуратурою, направлений на виявлення, усунення, попередження порушень закону в діяльності суб'єктів права, на яких поширюється компетенція прокуратури [4, с. 116].

У новому Законі України «Про прокуратуру» координаційна діяльність віднесена до змісту функції нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування [5, с. 178]. Так, відповідно до ч. 2 ст. 25 Закону, Генеральний прокурор України, керівники регіональних та місцевих прокуратур, їх перші заступники та заступники відповідно до розподілу обов'язків, здійснюючи нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, координують діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності [6].

Разом з тим, стаття 36 КПК України чітко визначає повноваження прокурора у здійсненні нагляду за дотриманням законів при проведенні досудового розслідування. Такий нагляд він здійснює шляхом процесуального керівництва розслідуванням, маючи для цього владно-розпорядчі повноваження [7].

На думку Литвак О. з вищевказаного контексту виникає проблема щодо розмежування понять прокурорського нагляду і процесуального керівництва слідством, адже вони настільки тісно пов'язані, що їх практично неможливо розглядати окремо. З одного боку, саме процесуальне керівництво є, по суті, формою такого нагляду, а з другого – у цьому питанні існує значна сутнісна суперечність: прокурор, будучи фактично керівником розслідування, сам же за ним і наглядає, що викликає питання стосовно об'єктивності такого розслідування.

Більше того, суперечності супроводжують функцію кримінального переслідування прокуратури і на стадії судового розгляду: роль прокурора як особи, що здійснює як процесуальне керівництво слідством, так і державне обвинувачення в суді, обумовлює його зацікавленість у невикритті потенційних помилок на стадії досудового розслідування, допущених слідчими підрозділами, за якими він наглядав, а відповідно, несе відповідальність за якість проведеного слідства. Водночас у цьому випадку прокурор більш ознайомлений із матеріалами кримінального провадження, тому ґрунтовніше підтримує державне обвинувачення [8, с. 8].

Статистика свідчить про низьку ефективність виконання завдань прокурорського нагляду. Зокрема, як вбачається з аналітично-статистичних матеріалів про стан законності та протидії злочинності за 8 місяців 2014 року, розроблених управлінням організації ведення ЄРДР та статистичної інформації Генеральної прокуратури України, за результатами досудового розслідування за вказаний період до суду скеровано проваджень щодо 156 165 злочинів, або лише 29,7 відсотка від усіх облікованих [9, с. 49].

Як зазначає Халимов С.І. на практиці у переважній більшості оперативно-розшукових справах як джерела отримання підстав для їх заведення використовуються повідомлення осіб, які надають допомогу оперативним підрозділам на конфіденційній основі. Проте нерідко виникають проблеми, коли прокурори з нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, вимагають ці підстави формалізувати до рівня заяв чи повідомлень громадян. Посилаючись на те, що ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» не передбачає як джерело повідомлень конфідентів. З метою усунення таких протиріч вважаємо за потрібне доповнити ч. 2 ст. 6 Закону словосполученням наступного змісту: «осіб, які надають допомогу оперативним підрозділам на конфіденційній основі» [10, с. 260].

Генеральний прокурор України на зустрічі з журналістами надав об'єктивну інформацію щодо проблеми реалізації нового Закону про прокуратуру, в якому не

були враховані реалії сьогодення. Скорочуючи чисельність прокурорських працівників на п'ять тисяч, не було враховано те, що органи прокуратури здійснюють наглядові функції за досудовим слідством у формі процесуального керівництва, і навантаження на прокурорів є досить великим (по сто сорок проваджень на кожного). Під час прийняття такого рішення виходили лише з того, що в Європі на десять тисяч населення є двадцять прокурорів, а в Україні – тридцять три. Якщо позбавити прокурорів цієї важливої функції, в Україні буде така ж кількість прокурорів, як і в Європі [8, с. 8].

Доцільно сформувати структуру органів прокуратури з можливістю забезпечити нагляд за дотриманням і застосуванням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність й досудове розслідування не обмежуючись наглядом за окремим видом діяльності. Такий підхід дозволить не лише наглядати безпосередньо за проведенням досудового розслідування та здійсненням оперативно-розшукової діяльності, а й забезпечити якість вказаної роботи шляхом перевірки всіх підрозділів згаданих органів. Таким чином, діючи винятково в межах повноважень, передбачених Конституцією України, та з метою виконання завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 КПКУ, доцільно запровадити в структурі органів прокуратури України підрозділи, які здійснюватимуть нагляд за додержанням і застосуванням законів органами, які проводять досудове розслідування й оперативно-розшукову діяльність, а також із питань нагляду за дотриманням законодавства про адміністративні правопорушення та працю, бюджетного законодавства тощо [3, с. 84].

З огляду на вищевказане можна виділити такі шляхи забезпечення законності діяльності органів прокуратури: впровадження контролю за даною діяльністю з боку інших державних органів; з метою уникнення корупційних проявів з боку працівників органів прокуратури, в КПК необхідно детально регламентувати процедуру та форму погодження прокурором рішення слідчого про проведення негласних слідчих (розшукових) дій у невідкладних випадках, до відповідної судової ухвали; впровадження недоторканості прокурорських працівників та особливого порядку призначення і звільнення їх з посади для забезпечення захисту працівників органів прокуратури від корупційного тиску на прийняття ними рішень у своїй діяльності.

Отже, прокурорський нагляд є важливою гарантією забезпечення ефективного виконання завдань кримінального судочинства та захисту прав громадян. Прокуратура як складова державного механізму, наділена певним обсягом влади для здійснення нагляду за виконанням законів у державі.

Нагляд за додержанням законів органами досудового розслідування був важливим напрямом у діяльності органів прокуратури у дореволюційний період, за радянської доби та залишається таким до цього часу. На сьогодні дане питання не лише не втрачає актуальності, але й набуває все більшого значення у контексті перебування системи кримінальної юстиції на стадії реформування, що супроводжується зміною поглядів на роль прокурора, зміст і межі його наглядових повноважень у кримінальному провадженні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України . – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Шморгун О.С. Прокурорський нагляд за дотриманням законності та дисципліни в діяльності органів виконавчої влади [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/4147/%D8>.

3. Столітній А. Прокурорський нагляд: історія, сучасність, перспектива / А. Столітній // Національний юридичний журнал: теорія і практика. – 2015. – С. 81-84.
4. Білічак О. Прокурорський нагляд за законністю провадження негласних слідчих (розшукових) дій / О. Білічак // Юридичний вісник. - 2014. - № 5. - С. 115-120.
5. Трагнюк Р.Р. Реформування функцій прокуратури України за новим законом «Про прокуратуру» / Р.Р. Трагнюк // Юридичний науковий електронний журнал. – 2015. – №3. – С. 176-179.
6. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 2-3. – ст.12.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст. 1370.
8. Литвак О. Проблеми впровадження Закону України "Про прокуратуру" від 14 жовтня 2014 року / О. Литвак, П. Шумський // Вісник Національної академії прокуратури України. - 2015. - № 1. - С. 5-10.
9. Прядко В. О. Мета, завдання та суть прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва негласними слідчими (розшуковими) діями / В. О. Прядко // Судова апеляція. - 2015. - № 1. - С. 42-49.
10. Халимов С.І. Проблеми організації роботи оперативних підрозділів державної пенітенціарної служби України за оперативно-розшуковими справами / С.І. Халимов // Вісник кримінологічної асоціації України. – 2015. – №1. – С. 256-265.